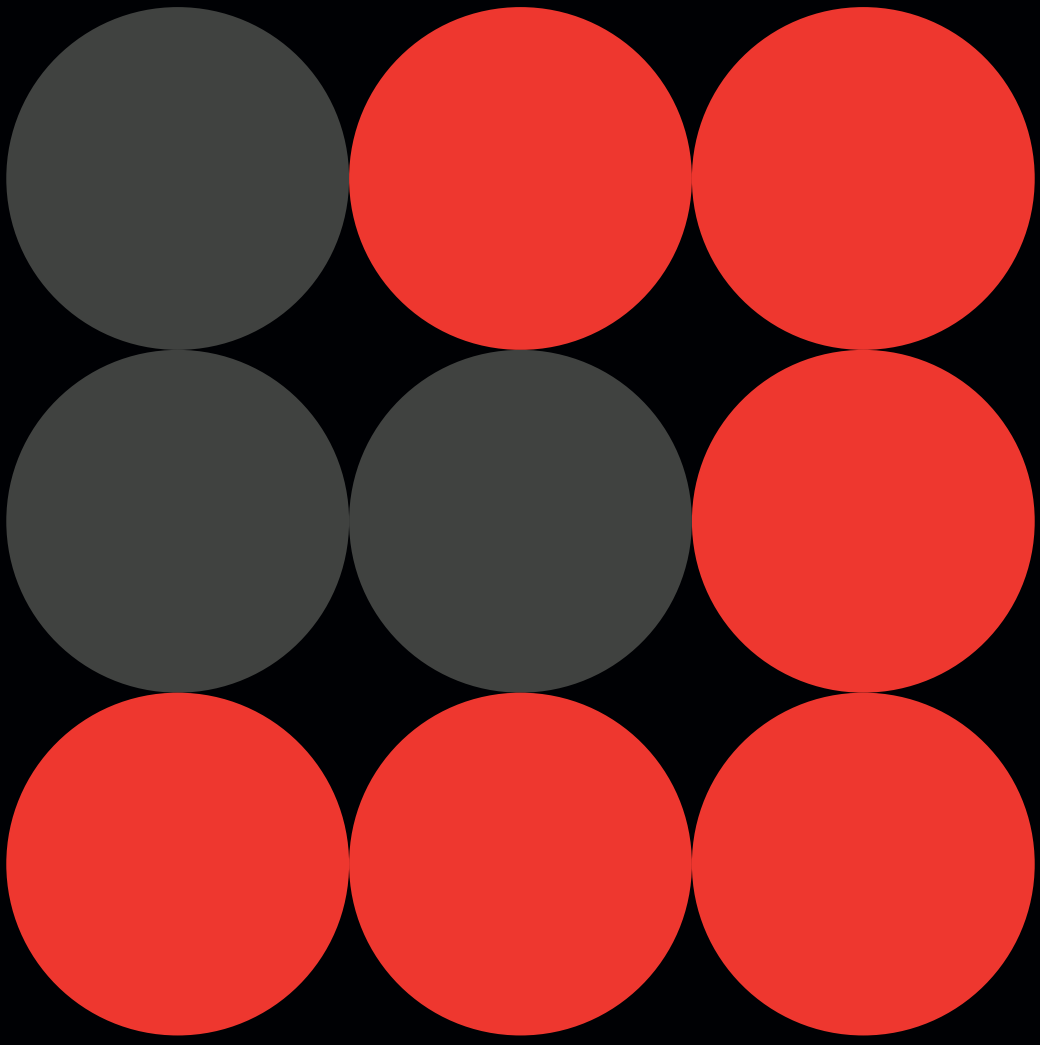
EVEN FALLAN | STINE MARI BØRTHUS | ASTRID SVENDGÅRD

INNFØRING I SKATTERETT 2025–2026

Gyldendal

INNFØRING I SKATTERETT 2025–2026

FOR ØKONOMISK-ADMINISTRATIVE STUDIER

43. utgave

www.efallan.no/skatterett

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2025
(1.–17. utgave utgitt på Universitetsforlaget fra 1980 til 1999)
43. utgave 2025

ISBN 978-82-05-61495-6

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen
Figurer og illustrasjoner: David Keeping / Roar Fjeldbo / forfatterne
Sats: Punktum Forlagstjenester AS

Alle henvendelser om boka kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6860 Pilestredet Park
0176 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Materialet i denne utgivelsen er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarfremstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no). Bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder eller annet innhold, er ikke tillatt uten særskilt avtale.

Meldinger fra forfatterne til brukerne av læreboka og studieboka om oppdagede feil, samt oversikt over relevante oppgaver og eksempler for angitte temaer for bokas del I, vil bli lagt ut på internett:
www.efallan.no/skatterett

Forord

«Taxes are what we pay for civilized society» (Oliver Wendell Holmes jr., 1904)

Skatt er en viktig og nødvendig del av samfunnet. Ideen bak denne boka, helt siden første utgave i 1980, har vært at personer og selskaper bør ha kunnskap om de økonomiske virkningene av skattereglene, både for å kunne tilpasse seg reglene og for å kunne vurdere om skattesystemet er hensiktsmessig. Den pedagogiske ideen er at læreprosessen lettes av en enkel, eksempelbasert framstilling av økonomiske virkninger og utstrakt jobbing med oppgaver, samt at det er mest relevant og motiverende å lære dagens gjeldende skatteregler. Boka kommer i ny utgave hvert år med oppdaterte skatteregler, skattesatser, talleksempler og oppgaver. Læreverket inkluderer også ei studiebok med et rikt utvalg oppgaver og løsningsforslag.

Boka tar sikte på å gi økonomistudenter og andre med interesse for skatterett en grundig innføring i skattereglene. Boka dekker minimumskravene i de nasjonale retningslinjene for skatterett for bachelor i økonomi og administrasjon – profilering regnskapsfører, vedtatt av Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning, og for master i regnskap og revisjon (MRR), med unntak av merverdiavgiftsrett. Den dekker også kravene for skatterett for bachelor i eiendomsmegling. Læreboka er skreddersydd for valgfag i skatterett ved de økonomisk-administrative studiene ved høgskoler og universiteter. Det retningsgivende for framstillinga av lærestoffet har vært å bidra til størst mulig læringsutbytte – at studentene skal få økt sine kunnskaper om og sine ferdigheter og generelle kompetanse i skatterett mest mulig.

Målet er

- å gi en oversikt over grunnprinsipper og hovedtrekk i den direkte beskatninga: formues- og inntektsbeskatning, personbeskatning og bedriftsbeskatning

- å formidle kunnskap om sentrale skatterettslige bestemmelser i og utenfor næringsvirksomhet
- å gjøre leseren i stand til å forstå og anvende skattereglene på praktiske oppgaver
- å skape forståelse for både sammenhengen og forskjellene mellom fagområdene skatterett og regnskap når det gjelder så vel vurderings- som tidfestingsregler

Studenter innen regnskap, revisjon, økonomi og administrasjon, rettsvitenskap, eiendomsmegling og andre vil ha nytte av en oversiktlig og konkret gjennomgåelse av skattereglene, der en legger vekt på å vise bruken av reglene og virkningene for økonomiske beslutninger.

Framstillinga gjør boka egnet også for andre grupper som har behov for praktisk innsikt i skatterettslige spørsmål. Den kan brukes ved kurs i personlig økonomi der skattlegging av personer har en framtredende rolle.

Boka er først og fremst ei lærebok og tar ikke sikte på å dekke kravene som må stilles til oppslagsbøker i skatterett. Som innføringsbok blir det lagt vekt på de mest vanlige inntekts-, kostnads- og formuesartene for personlige og upersonlige skattytere.

Kapittel 1 gir en introduksjon til og oversikt over skatterettsfaget. De resterende kapitlene i boka er nå delt inn i tre deler. Vi har gjennomført et klarere skille mellom beskatning av personer utenfor næringsvirksomhet (del I), beskatning av næringsvirksomhet (del II) og mer spesielle tema (del III).

Del I gir en solid innføring i personbeskatning utenfor næringsvirksomhet. Tross alt utgjør personbeskatning hoveddelen av samfunnets skatteinntekter fra direkte beskatning. Det er utviklet en figur som illustrerer skattesystemet for personbeskatning utenfor næring. Figuren følger hvert delkapittel i bokas del I, slik at studentene enklere skal få en oversikt over stoffet, hvor de er i helheten, og hvorfor de lærer de ulike delene av stoffet. Kapitlene i del I (kapittel 2 til 5) inneholder en rekke talleksempler for å illustrere skattereglene.

Del II om næringsbeskatning er ment å kunne dekke rene kurs i næringsbeskatning. Introduksjonen til næringsbeskatning i kapittel 6 og starten av kapittel 7 tydeliggjør at beregning av alminnelig inntekt er mulig både direkte ved bruk av kun skattemessige poster (uten finansregnskapet) og indirekte ved bruk av utsatt skatt-modellen og finansregnskapet. I resten av del II (kapittel 6 til 10) presenteres både relevante skatteregler og sammenhenger mellom skattereglene og finansregnskapet. Reglene blir illustrert av eksempler.

I del III (kapittel 11 til 16) har boka blant annet et eget kapittel om skatt og fast eiendom som inneholder temaer av særlig interesse for eiendomsmeglerstudenter. De mest allmenne temaene knyttet til fast eiendom og bolig behandles imidlertid i de ordinære kapitlene i del I og II, som tidligere. Del I og II bidrar til å integrere skattespørsmål om fast eiendom i skattesystemets struktur. Del III inneholder også regler om skatteplikt til Norge (inkl. utflytting), skattebetaling og skatteforvaltning, samt et kapittel om prinsipper i skattesystemet (skatteevne, nøytralitet, symmetri, enkelhet osv.) som kan forklare hvorfor skattereglene er utformet slik de er, og hvordan de bør utformes.

Denne 43. utgaven er tradisjonen tro oppdatert med endringer i ordinære skatteregler og skattesatser for 2025. Boka er altså à jour med skattevedtaket for 2025. En rekke skattesatser endres hvert år. Utover dette inkluderer boka blant annet følgende nye regelendringer og «uvanlige» sats-/beløpsendringer:

- *Lønnsinntekt mv.: skattefri lønnsutbetaling fra en arbeidsgiver, hobbyinntekt fra hage mv., personalrabatter, kost og losji for pendlere, minstefradrag, diverse sjablonsatser for fradrag for faktiske kostnader i arbeidsforhold, reiseavstandsmodellen, særskilt fradrag i barnepensjon osv.*
- *Kapitalinntekt mv.: utleie av feriebolig, kortidsutleie av bolig, realisasjon av opsjoner i selskaper i oppstarts- og vekstfasen, fradrag for aksjeinnskudd i oppstartsselskap, utflyttingsskatt osv.*
- *Formue: innbo og løsøre osv.*
- *Næringsbeskatning: arbeidsgiveravgift osv.*
- *Skatteberegning: personfradrag i alminnelig inntekt, skattesatser og fribeløp for trinnskatt og trygdeavgift, formuesskattesatser til stat og kommune og fribeløp i formuesskatt*
- *Skatteplikt til Norge: utflyttingsskatt*

I tillegg er det i boka gjort oppgraderinger knyttet til blant annet delkapittel 1.8 og 1.9, tekst om boligselskap i kapittel 2, 5 og 11, realisasjon av innbo og løsøre i kapittel 2, fradrag for aksjeinnskudd i oppstartsselskap i kapittel 3, fradrag for tap på fordringer i kapittel 8 og en rekke figurhenvisninger.

Skattereglene kan være vanskelige å forstå kun ut fra lov- og forskriftstekst. Læreboka tar derfor sikte på å klargjøre reglene gjennom en rekke talleksempler. For leseren er det også viktig å prøve ut det teoretiske stoffet gjennom praktiske oppgaver. Vår erfaring tilsier at det er vanskelig å lære seg skatterett uten å løse konkrete oppgaver.

Derfor inneholder læreverket også *Innføring i skatterett 2024–2025 Studiebok*. Der finnes det varierte praktiske og teoretiske oppgaver med løsningsforslag til alle kapitler. Du gjør deg selv en tjeneste ved å løse (mange av) dem. Oppgavedekningen til bokas del I om personbeskatning og del II om næringsbeskatning er vesentlig utvidet de siste årene. Les mer om det i forordet til Studieboka. Inndelingen i studieboka følger inndelingen i læreboka, både på kapittel- og delkapittelnivå. Dermed er det enkelt å finne relevante oppgaver til ulike tema. I slutten av kapitlene er det samleoppgaver som vedrører stoffet i hele kapittelet og tidligere eksamensoppgaver. I henholdsvis kapittel 5 og 10 er det også oppgaver som vedrører stoffet i hele bokas del I og II.

På nettsiden www.efallan.no/skatterett er det i tillegg lagt ut en oversikt over oppgaver og eksempler i læreverket som er relevante for ulike temaer, til hjelp for studenter og forelesere som søker etter relevante oppgaver. Der henvises det også til samleoppgaver i andre kapitler hvor behandling av temaer blir testet.

Lars Fallan og Thomas Lund har i tidligere år bidratt vesentlig til bokas nåværende innhold. Takk også til Roar Fjeldbo, som i mange år bidro med ombrekking, utforming av figurer mv. Vi retter en spesiell takk til Torstein Dahle, Olav Espedal, Marianne Husby, Eivind Ludvigsen, Mona Kristin Nytun, Jon Magne Svenkerud, Tom Erik Wiklund og andre brukere av boka som har ønsket å være anonyme, for utviklende kommentarer og identifisering av feil de siste årene. Videre er Finansdepartementet og Skatteetaten imøtekommende ved å besvare spørsmål. Vi takker i tillegg kolleger og andre fagfolk for nyttige innspill ved ajourføringer. Takk til staben i Gyldendal, Knut André Karlstad, Lisbeth Sefaniassen Eide, Katrine Skinstad, Gro Gjestrud, Heidrun Sand, Anne Greftegreff, Susann Hansen mfl., Punktum Forlagstjenester AS og grafisk designer Kristin Berg Johnsen (sjekk ut kunsten hennes!), som får boka til å se ut som den gjør.

Takk til Stiftelsen Den Nordenfjelske Handelshøyskole og Skatteøkonomisk forskningsfond for at de legger til rette for forskning på skatteatferd.

Ansvaret for feil og mangler hviler på forfatterne. Informasjon om feil i læreverket som vi oppdager eller dere melder inn til oss blir løpende lagt ut på www.efallan.no/skatterett.

Lykke til med studiet!

Levanger, Raufoss og Trondheim, april 2025
Astrid Svendgård, Stine Mari Børthus og Even Fallan

Innhold

FORORD 5

KAPITTEL 1 INNLEDNING OG OVERSIKT 17

1.1 Skatt og moral 17
1.2 Noen forhold som påvirker skattemoralen i samfunnet 19
1.3 Hvorfor lære skatterett? 21
1.4 Skattebegrepet 23
1.5 Hovedformålene med dagens skattesystem 25
1.5.1 Formål med skattesystemet 25
1.5.2 Hovedprinsipper i utformingen av skattesystemet 26
1.6 Formelle grunnprinsipper i den direkte beskatninga 28
1.7 Oversikt over den direkte skattlegginga 29
1.7.1 Sentrale lover og vedtak 29
1.7.2 Skattesubjekt 31
1.7.3 Skatteobjekt 34
1.8 Introduksjon til inntektsbeskatning 35
1.8.1 Reglene om hva som er skattepliktig inntekt – fordelsbegrepet 35
1.8.2 Reglene om inntektsfradrag 39
1.8.3 Reglene om inntektsperioden og tidfesting av inntekter og inntektsfradrag (inntektsperiodiseringa) 39
1.9 Skattegrunnlag, skattesatser og skatt 44
1.9.1 Alminnelig inntekt og inntektsskatt 45
1.9.2 Personinntekt og bruttoskatt 45
1.9.3 Nettoformue og nettoskatt på formue 50
1.9.4 Fordeling av inntektsskatt og formuesskatt 50
1.9.5 Skattetrykk og marginalskatt 51
1.10 Veien videre 55
1.11 Oppgaver til kapittel 1 55

DEL I

PERSONBESKATNING

KAPITTEL 2 INNTEKT UTENFOR NÆRING 59

2.1 Inntekt (fordel) vunnet ved arbeid 61
2.1.1 Tidfesting av fordeler vunnet ved arbeid 64
2.1.2 Pengeytelser 65
2.1.3 Naturalytelser 66
2.1.4 Utgiftsgodtgjørelser 83
2.2 Inntekt (fordel) vunnet ved arbeid o.l. – pensjon, stønader og liknende inntektsarter 89
2.3 Personinntekt – fordel vunnet ved arbeid o.l. 91
2.4 Inntekt (fordel) vunnet ved kapital – en introduksjon 92
2.5 Inntekt (fordel) vunnet ved kapital – løpende avkastning 94
2.5.1 Inntekter av fast eiendom og løsøre 95
2.5.2 Inntekter av finansielle eiendeler 113
2.6 Inntekt (fordel) vunnet ved kapital – gevinst og tap ved realisasjon av formuesobjekter 122

2.6.1 Realisasjon av privat innbo og annet løsøre og utenlandsk valuta 123
2.6.2 Realisasjon av muntlige fordringer og andre gjeldsbrev enn mengdegjeldsbrev 126
2.6.3 Realisasjon av verdipapirer eid utenfor aksjesparekonto 128
2.6.4 Realisasjon m.m. av verdipapirer eid via aksjesparekonto 137
2.6.5 Realisasjon av fast eiendom 143
2.7 Tilfeldige inntektservervelser – sktl. § 5-50 150
2.8 Andre økonomiske fordeler som er skattepliktige 152
2.9 Fordeler som ikke er inntekt 152
2.10 Arv og gave 154
2.10.1 Inntekt (formuesøkning) ved arv og gave 154
2.10.2 Skattemessig kontinuitet ved arv og gave 155
2.10.3 Unntak fra kontinuitet ved arv og gave 156
2.11 Oppgaver til kapittel 2 158

KAPITTEL 3 FRADRAG I ALMINNELIG INNTEKT UTENFOR NÆRING 159

3.1 Innledning 159
3.1.1 Nettobeskatning 160
3.1.2 Fradragsbegrepet 161
3.1.3 Tidspunktet for inntektsfradrag 165
3.2 Fradrag knyttet til arbeidsinntekter o.l. 166
3.2.1 Minstefradrag i lønnsinntekter, arbeidsinntekter utenfor næring, pensjon osv. 167
3.2.2 Faktiske kostnader i stilling eller arbeid 171
3.2.3 Merkostnader ved å bo utenfor hjemmet 175
3.2.4 Reisekostnader – reiseavstandsmodellen 179
3.2.5 Fagforeningskontingent 184
3.2.6 Premie og tilskudd til privat og offentlig pensjonsordning 185
3.3 Fradrag for kapitalkostnader 186
3.3.1 Rentekostnader 186
3.3.2 Barnebidrag, andre underholdsbidrag og kårytelser 188
3.3.3 Andelseiers andel av fradragsberettigede kostnader i boligselskap 189
3.3.4 Premie for skattefavorisert individuell sparing til pensjon 189
3.4 Særfradrag og andre fradrag 191
3.4.1 Særfradrag 191
3.4.2 Andre fradrag 192
3.5 Oppgaver til kapittel 3 195

KAPITTEL 4 FASTSETTING AV SKATTEPLIKTIG INNTEKT OG INNTEKTSSKATT UTENFOR NÆRING 197

4.1 Introduksjon 197
4.2 Personinntekt og beregning av bruttoskatter 199
4.2.1 Personinntekt 199
4.2.2 Bruttoskatter – trinnskatt og trygdeavgift 200
4.3 Skattbar alminnelig inntekt og beregning av skatt på alminnelig inntekt 206
4.3.1 Personfradrag i alminnelig inntekt 208
4.3.2 Nettoskatt – skatt på alminnelig inntekt 209
4.4 Negativt skatteberegningsgrunnlag (underskudd) 211
4.5 Beregning av inntektsskatter og trygdeavgift – et enkelt eksempel 213
4.6 Marginalskatt 215
4.7 Skatt og familie 217
4.7.1 Riktig skattesubjekt ved beregning av skatt på inntekt for personlige skattytere 217
4.7.2 Fastsetting av skatt for ektefeller 217
4.7.3 Fastsetting av samboeres inntekt og formue 222
4.7.4 Fastsetting av barns inntekt og formue 222

4.8 Fradrag i skatt (skattefradrag) 226
4.8.1 Boligsparing for ungdom (BSU) 226
4.8.2 Skattefradrag for skatt betalt i fremmed stat 230
4.8.3 Skattefradrag for pensjonsinntekt 230
4.9 Særskilt tema – skattebegrensning 232
4.9.1 Skattebegrensning – lav alminnelig inntekt 232
4.9.2 Skattebegrensning – liten skatteevne 233
4.10 Oppgaver til kapittel 4 234

KAPITTEL 5 SKATTEPLIKTIG FORMUE OG FORMUESSKATT UTENFOR NÆRING 235

5.1 Oversikt over reglene 236
5.2 Tidspunktet for beregning av skattemessig formue 239
5.3 Begrepet bruttoformue 240
5.3.1 Økonomiske goder 241
5.3.2 Eiendeler som ikke er bruttoformue (helt unntatt) 242
5.4 Verdsetting av bruttoformuen 246
5.4.1 Sktl. § 4-1 Hovedregel om verdsetting av formue 246
5.4.2 Sktl. § 4-15 Bankinnskudd, utestående fordringer mm. 248
5.4.3 Sktl. § 4-20 Kontanter, privat innbo, biler, båter mv. 249
5.4.4 Sktl. § 4-10 Fast eiendom 253
5.4.5 Sktl. §§ 4-12 og 4-13 Aksjer og lignende eiendeler 263
5.4.6 Sktl. § 4-14 Ihendehaverobligasjon, obligasjon registrert i en verdipapirsentral o.l. verdipapir 268
5.4.7 Sktl. § 4-16 Livsforsikringspolise mv. 268
5.4.8 Skattepliktig formue i utlandet 269
5.4.9 Sum bruttoformue 269
5.5 Fradrag for gjeld 270
5.5.1 Sktl. § 4-1 Hovedregel om verdsetting av gjeld 270
5.5.2 Sktl. § 4-3 Forpliktelser det ikke gis fradrag for 271
5.5.3 Sktl. § 4-19 Gjeldsreduksjon 272
5.6 Nettoformue – formuesberegning for en lønnstaker 278
5.7 Beregning av formuesskatt for personlig skattyter utenfor næring 280
5.7.1 Nettoformue 281
5.7.2 Skattefrie beløp i nettoformuen 281
5.7.3 Formuesskatt 282
5.8 Oppsummering av bokas del I – fastsetting av inntekt og formue og beregning av inntekts- og formuesskatt for en personlig skattyter utenfor næring 284
5.9 Oppgaver til kapittel 5 og bokas del I 288

DEL II

NÆRINGSBESKATNING

KAPITTEL 6 NÆRINGSVIRKSOMHET – INTRODUKSJON 293

6.1 Hva er næringsvirksomhet? 293
6.2 Næringsvirksomhet eller ikke? Noen illustrative eksempler 296
6.2.1 Når drives det virksomhet? 296
6.2.2 Aktiv næringsvirksomhet eller passiv kapitalforvaltning – utleie av fast eiendom 296
6.2.3 Næringsvirksomhet eller hobbyvirksomhet – egnet til å gå med overskudd? 297
6.2.4 Fordel vunnet ved arbeid eller fordel vunnet ved næring – egen regning og risiko? 297

6.2.5 Delingsøkonomi og digital økonomi – når drives det næring? 298
6.3 Den næringsdrivende skattyter 299
6.3.1 Selskap som er egne skattesubjekter, jf. sktl. § 2-2 første ledd 300
6.3.2 Selskap som ikke er egne skattesubjekter, jf. sktl. § 2-2 andre ledd 301
6.3.3 Personlige skattytere, jf. sktl. § 2-1 301
6.4 Beskatning av næringsvirksomhet og næringsvirksomhetens eiere 303
6.5 Utgangspunktet for beregning av alminnelig inntekt – bokføringsplikt og regnskapsplikt 305
6.5.1 Beregning av alminnelig inntekt uten regnskapsplikt 308
6.5.2 Beregning av alminnelig inntekt med regnskapsplikt 309
6.6 Veien videre 310

KAPITTEL 7 BEREGNING AV ALMINNELIG INNTEKT OG SKATT FOR AKSJESELSKAP 311

7.1 To metoder for beregning av alminnelig inntekt 313
7.1.1 Den direkte metoden 313
7.1.2 Utsatt skatt-modellen 314
7.2 Driftsinntekter 321
7.2.1 Inntektsføring ved levering av varer og tjenester 323
7.2.2 Framskutt inntektsføring – anleggskontrakter/langsiktige tilvirkningskontrakter 324
7.2.3 Uopptjent inntekt – regnskapsmessig utsatt inntektsføring 328
7.3 Driftskostnader 329
7.3.2 Struktur på delkapittelet 331
7.3.3 Varekostnader og varelagervurdering 332
7.3.4 Lønn, feriepenger o.l. 337
7.3.5 Andre driftskostnader 343
7.4 Skattemessig behandling av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler 359
7.4.1 Varige og betydelige driftsmidler – en introduksjon 359
7.4.2 Praktisk gjennomføring av saldoavskrivninger 364
7.4.3 Det skattemessige skillet mellom påkostning og vedlikehold av eksisterende driftsmiddel 368
7.4.4 Realisasjon av varige driftsmidler 370
7.4.5 Særskilt tema – skattemessig behandling av ufrivillig realisasjon 378
7.4.6 Særskilt tema – leieavtaler (leasing) av varige driftsmidler 380
7.4.7 Skattemessig behandling av immaterielle eiendeler 382
7.5 Finansinntekter og finanskostnader 388
7.5.1 Renter og lånekostnader 388
7.5.2 Gevinst og tap på fordringer og gjeld i utenlandsk valuta – agio og disagio 389
7.5.3 Aksjeutbytte, tap og gevinst på aksjer 393
7.6 Fradrag for underskudd og framføring av underskudd 403
7.6.1 Fradrag for underskudd 404
7.6.2 Underskudd til framføring – noen illustrasjoner 405
7.7 Full skatteberegning i aksjeselskap – et eksempel 409
7.7.1 Full skatteberegning i aksjeselskap – oppgaven 409
7.7.2 Full skatteberegning i aksjeselskap – løsningsforslag 412
7.8 Mer om arbeidsgiveravgift og finansskatt 419
7.8.2 Finansskatt 421
7.9 Oppgaver til kapittel 7 423

KAPITTEL 8 BESKATNING AV AKSJESELSKAP OG AKSJONÆRER 425

8.1 Skattemessige konsekvenser av kapitalendringer i aksjeselskap 426
8.1.1 Innbetalt kapital – den enkelte aksje er utgangspunktet 427

8.1.2 Stiftelse av aksjeselskap 429
8.1.3 Kapitalforhøyelser ved nytegning – aksjeloven § 10-1 mv. 429
8.1.4 Kapitalnedsetting 430
8.1.5 Ulik innbetalt kapital per aksje – en illustrasjon 432
8.1.6 Skattemessige konsekvenser av fondsemisjoner 434
8.2 Beskatning av personlige aksjonærer i aksjeselskap – aksjonærmodellen med skjerming av utbytte og realisasjonsgevinster 439
8.2.1 Utbyttebegrepet 440
8.2.2 Skatteincentivordninga 447
8.3 Alternative overføringer mellom aksjeselskap og personlige skattytere 448
8.3.1 Lån fra aksjeselskap til personlig aksjonær i selskapet – sktl. § 10-11 fjerde til sjette ledd 448
8.3.2 Ekstra skatt på renteinntekter på lån fra personlige skattytere til selskaper – sktl. § 5-22 451
8.3.3 Uttak fra aksjeselskap til personlig aksjonær 454
8.3.4 Fordel vunnet ved arbeid eller aksjeutbytte? 455
8.4 Skatt i konsernstrukturer 456
8.4.2 Avskjæring av fradrag for tap på fordring på nærstående selskap 459
8.4.3 Rentebegrensningsreglene 460
8.4.4 Suppleringsskatt 462
8.5 Fusjon og fisjon av aksjeselskaper 462
8.6 Tilsidesettelse 471
8.6.1 Tilsidesettelse ved uriktig faktum eller uriktig anvendelse av skattereglene fra skattyters side 472
8.6.2 Omgåelse – sktl. § 13-2 473
8.6.3 Bortfall eller oppgjør av generelle skatteposisjoner ved skattemotiverte transaksjoner – sktl. § 13-3 474
8.6.4 Tilsidesettelse dersom skattyters formue eller inntekt er redusert som følge av interessefellesskap – sktl. § 13-1 476
8.6.5 Tilsidesettelse – et eksempelcase 477
8.7 Avvikling/likvidasjon av aksjeselskap 480
8.7.1 Tilbakeføring av underskudd ved opphør av aksjeselskap 483
8.8 Fastsetting av skattemessig formuesverdi av aksjeselskap 484
8.8.1 Formuesskatt for upersonlige skattytere 484
8.8.2 Beregning av skattemessig formuesverdi av aksjeselskap – to sentrale utgangspunkt 486
8.8.3 Skattelovens kapittel 4 paragraf for paragraf – med vekt på næringsbeskatning 487
8.9 Beskatning av skipsaksjeselskaper (uttaksbeskatning) 501
8.10 Oppgaver til kapittel 8 502

KAPITTEL 9 BESKATNING AV INNEHAVER AV ENKELTPERSONFORETAK .. 503

9.1 Beregning av alminnelig inntekt for enkeltpersonforetak uten regnskapsplikt – et rent skatteregnskap 505
9.1.1 Noen særlige forhold ved beregning av alminnelig inntekt i enkeltpersonforetak 506
9.2 Beregnet personinntekt for personlig næringsdrivende – foretaksmodellen med skjerming 514
9.2.1 Foretaksmodellen med skjerming – introduksjon 514
9.2.2 Fastsetting av skjermingsgrunnlag og skjermingsfradrag 514
9.2.3 Beregnet personinntekt etter foretaksmodellen med skjerming 516
9.3 Underskudd i enkeltpersonforetak 521
9.3.1 Negativ alminnelig inntekt i enkeltpersonforetak – underskudd 522
9.3.2 Negativ beregnet personinntekt i enkeltpersonforetak 523
9.4 Beregning av skattemessig nettoformue – enkeltpersonforetak 525

9.5 Realisasjon/avvikling av næringsvirksomheten – enkeltpersonforetak 529
9.6 Generasjonsskifte, kontinuitet og inngangsverdier for enkeltpersonforetak 532
9.7 Omdanning av virksomhet: enkeltpersonforetak til aksjeselskap 533
9.7.1 Skattefri omdanning 534
9.7.2 Skattepliktig «omdanning» 537
9.8 Uttak fra virksomhet – enkeltpersonforetak 538
9.9 Oppgaver til kapittel 9 539

KAPITTEL 10 BESKATNING AV DELTAKERE I SELSKAP MED DELTAKERFASTSETTING 541

10.1 Hva er et selskap med deltakerfastsetting? 541
10.2 Fastsetting av alminnelig inntekt i selskap med deltakerfastsetting 543
10.2.1 Noen særlige momenter å ta stilling til ved beregning av alminnelig inntekt 544
10.2.2 Beregning av alminnelig inntekt til fordeling 545
10.2.3 Negativ alminnelig inntekt til fordeling 547
10.3 Beskatning av personlige deltakere i selskap med deltakerfastsetting: ekstraskatt på utdelinger – deltakermodellen 548
10.3.1 Fastsetting av skjermingsgrunnlaget i deltakermodellen 550
10.3.2 Skjermingsrenta i deltakermodellen 552
10.4 Beskatning av upersonlige deltakere i selskaper: ekstraskatt på utdelinger fra selskap med deltakerfastsetting 552
10.5 Fastsetting av skattepliktig nettoformue i selskap med deltakerfastsetting 553
10.5.1 Negativ nettoformue 556
10.6 Gevinst og tap ved realisasjon av andel i selskap med deltakerfastsetting – personlig deltaker 556
10.7 Avvikling av selskaper med deltakerfastsetting 558
10.8 Særlige bestemmelser for deltakere med begrensa ansvar – kommandittister og stille deltakere 559
10.8.1 Begrensninger i rett til fradrag for underskudd for kommandittister og stille deltakere 559
10.8.2 Begrensninger i rett til fradrag for negativ nettoformue for kommandittister og stille deltakere 560
10.9 Andre forhold knytta til selskap med deltakerfastsetting 561
10.9.2 Skattefri omdanning 562
10.9.3 Lån fra personlig skattyter til selskap med deltakerfastsetting 562
10.9.4 Lån fra selskap med deltakerfastsetting til personlig deltaker 562
10.9.5 Begrensning i tapsfradrag for fordringer på nærstående selskap 563
10.9.6 Uttak 563
10.9.7 Skattemessig kontinuitet ved arv og gave av andel i selskap med deltakerfastsetting 563
10.10 Oppgaver til kapittel 10 563

DEL III

SÆRSKILTE TEMAER, SKATTEBETALING OG SKATTEFORVALTNINGSRETT

KAPITTEL 11 SKATT OG FAST EIENDOM 567

11.1 Hvorfor skal eiendomsmeglere lære skatterett? 569
11.2 Begrepsavklaring 570
11.2.1 Primærbolig, sekundærbolig og fritidsbolig 570
11.2.2 Enebolig, småhus og leilighet 572
11.2.3 Enebolig, tomannsbolig, flermannsbolig mv. 572

11.2.4 Familieleilighet, selvstendig hybel og uselvstendig hybel 574
11.2.5 Selvstendig og uselvstendig bolig 575
11.2.6 Boligselskap, borettslag, boligsameie, selveierbolig og seksjonering 576
11.2.7 Flerboligbygning versus boligbygg med færre enn fire boenheter 581
11.2.8 Næringseiendom (utleid og ikke-utleid) 581
11.2.9 Kombinerte bygg 583
11.2.10 Boligareal: Primærrom og sekundærrom 583
11.3 Alminnelig inntekt og fast eiendom 585
11.3.2 Framleie av bolig 588
11.4 Skattemessig formue i fast eiendom 588
11.4.1 Formuesverdi av primærbolig og sekundærbolig 589
11.4.2 Formuesverdi av flerboligbygg versus boligbygg med færre enn fire boenheter 593
11.4.3 Formuesverdi av fritidsbolig i næring 594
11.4.4 Formuesverdi av næringseiendom 594
11.4.5 Formuesverdi av kombinerte bygg 601
11.4.6 Formuesverdi av ubebygde næringstomter 603
11.4.7 Festet tomt til bolig- og fritidseiendom 603
11.4.8 Jordbrukseiendom, skog og reinflokk (sktl. § 4-11) 604
11.4.9 Gjeldsreduksjon (sktl. § 4-19) 604
11.5 Eiendomsskatt 605
11.6 Oppgaver til kapittel 11 609

KAPITTEL 12 SKATTEPLIKTEN TIL NORGE 611
12.1 Omfanget av skatteplikten 611
12.2 Full skatteplikt 611
12.2.1 Personlige skattytere 613
12.2.2 Upersonlige skattytere 618
12.3 Begrenset skatteplikt 619
12.4 Full eller delvis skattefrihet 622
12.5 Oppgaver til kapittel 12 625

KAPITTEL 13 SKATTESTEDET 627
13.1 Innledning 627
13.2 Bostedsskattlegging for personlige skattytere 628
13.3 Stedbunden skattlegging for personlige skattytere 630
13.4 Fordeling av gjeld og gjeldsrenter 632
13.5 Oppgaver til kapittel 13 634

KAPITTEL 14 SKATTEBETALING OG SKATTEINNKREVING 635
14.1 Skattebetalinga 635
14.1.1 De personlige skattyterne 635
14.1.2 De upersonlige skattyterne 638
14.2 Innkreving av skattene 639
14.3 Oppgaver til kapittel 14 640

KAPITTEL 15 SKATTEFORVALTNINGSRETT OG RETTSKILDER I SKATTERETTEN 641
15.1 Innledning 641
15.2 Skattemyndighetene 641
15.2.1 Skattemyndighetenes taushetsplikt 642
15.2.2 Habilitet 642
15.3 Alminnelige saksbehandlingsregler 643
15.4 Bindende forhåndsuttalelser 645
15.5 Opplysningsplikt om egne forhold 645

15.6 Administrative reaksjoner 647
15.7 Rettsprøving av skattefastsettinga 648
15.8 Rettskilder i skatteretten 649
15.8.1 Tolkning av skattelovgivningen 650
15.9 Oppgaver til kapittel 15 650

KAPITTEL 16 HOVEDPRINSIPPER I UTFORMINGEN AV SKATTESYSTEMET 651

16.1 Hovedprinsipper i utformingen av skattereglene 651
16.1.1 Prinsippet om enkelhet 652
16.1.2 Rettferdighetsprinsippet 653
16.1.3 Skatteevneprinsippet 653
16.1.4 Nytteprinsippet (fordelsprinsippet) 655
16.1.5 Effektivitetsprinsippet (nøytralitet, symmetri, kontinuitet og samordning) 656
16.1.6 Prinsippet om sikkerhet og forutsigbarhet 662
16.1.7 Samsvarsprinsippet 662
16.1.8 Prinsippet om sammenheng og konsekvens 666
16.2 Bruk av prinsippene i utformingen av skattesystemet 666
16.3 Oppgaver til kapittel 16 668

LITTERATUR 669

SAKREGISTER 674

EKSEMPELREGISTER 683

LOVREGISTER 687

KAPITTEL 1

Innledning og oversikt

1.1 Skatt og moral

Skatt

Mange mennesker oppfatter ordet *skatt* som noe negativt fordi skattene reduserer den disponible inntekta til både lønnstakere og bedrifter. Det fører til at de får mindre penger til privat forbruk eller investeringer. Siden skattebetalingene ikke gir noe direkte krav på motytelse som står i forhold til betalinga, vil skattyterne ut fra snevre egeninteresser ofte se på skattene som byrder som myndighetene pålegger dem.

Vi kan tenke oss at det økonomiske livet i samfunnet vårt er delt i to sektorer – den private økonomi og den offentlige økonomi. Den offentlige sektoren finansieres hovedsakelig gjennom skatter og avgifter. Både lønnstakerne og bedriftene har nytte av de offentlige tilbudene. Det kan dreie seg om *overføringer* til den private sektoren, som forbrukersubsidier, barnetrygd, kontantstøtte, bostøtte og stipend, *fellesgoder* som rettsvern, politi og forsvar, og *velferdsgoder* som helsevesen og utdanning. Staten dekker blant annet utgiftene til sykehusene, utenrikstjenesten, den offentlige utviklingshjelpen, subsidiene, sentraladministrasjonen, forskninga og deler av undervisningssektoren, helsetjenesten og veivesenet. Fylkeskommunen har ansvaret for deler av samferdselen, bygging og vedlikehold av fylkesveier, videregående skoler og planleggingsarbeidet i forbindelse med utbyggings- og sysselsettingspolitikken. Kommunene har ansvaret for utbygging og drift av grunnskole, sosialomsorg, helsevesen, brannvesen, renovasjon og utarbeidelse av reguleringsplaner.

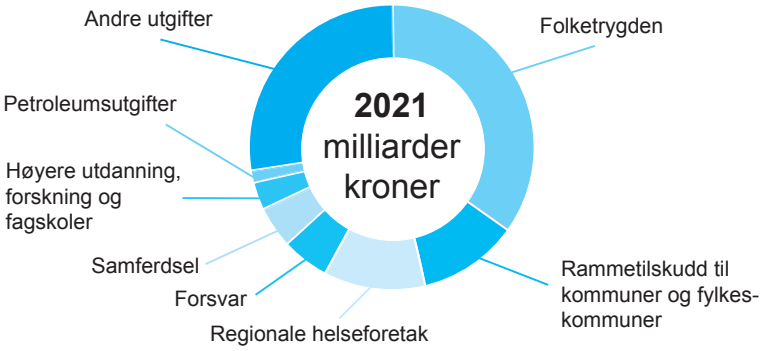
Overføringer

Fellesgoder

Velferdsgoder

Staten, fylkene og kommunene løser altså mange fellesoppgaver i samfunnet. Arbeidet med disse oppgavene koster samfunnet store summer hvert år. For å finansiere disse oppgavene må det offentlige skaffe seg inntekter gjennom skatter og avgifter.

I figur 1-1 er tall fra statsbudsjettet[1] for 2025 brukt for å illustrere statens utgifter overordnet:

Figur 1-1 Budsjetterte utgifter på statsbudsettet, utenom lånetransaksjoner. Kilde: Regjeringen.no

Skatter

Det som kjennetegner *skatter*, er at det ikke er noen direkte sammenheng mellom det en betaler i skatt, og det en får tilbake fra det offentlige.

Ensidige ytelser

Vi sier derfor at skatter er *ensidige ytelser*. Lønnstakere eller bedrifter har dermed ikke noe press på seg til å betale skatter. De kan dra nytte av de offentlige tilbudene selv om de unndrar seg skatter. Velger de en slik

Gratispassasjervirkning

atferd, sier vi at de er *gratispassasjerer*.

Skatteunndragelser

Plikten til å betale skatt er lovregulert, men et slikt kategorisk påbud hindrer likevel ikke at skatteunndragelser forekommer. De fleste er enige om at det *å unndra skatt også er umoralsk*. Vi vet at menneskene ikke

Moralen har sin pris

overholder alle normene de har lært. Vi sier at *moralen har sin pris*, fordi mennesker er villige til å bryte normer når fristelsene blir for store. En slik forståelse av atferd bygger på at skattyteren vurderer egennytten av sine handlinger, og til og med er villig til å ta ubehaget ved å bryte normer dersom belønninga er stor nok. Dette er en form for *etisk relativisme*, som

Etisk nyttelære

ofte blir kalt *etisk nyttelære*. Når skattyteren vurderer skatteunndragelser på denne måten, kan vi sette søkelyset på noen av de forholdene som påvirker omfanget av skatteunndragelsene i samfunnet.

Den etiske nyttelæren bygger på at skattyteren veier forventet nytte av en uoppdaget skatteunndragelse mot det forventede ubehaget ut fra straffereaksjoner som kommer av å bli oppdaget. Nytten av å unnlate å betale skatt er økt disponibel inntekt som følge av mindre skattebetaling, og som skattyteren selv kan bestemme bruken av. (Hvis pengene betales i

1 www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2025/statsbudsjettet-2025-statens-inntekter-og-utgifter/.

skatt, blir bruken bestemt av politikerne.) Dessuten kan skattyteren unndra seg skatt uten at han eller hun forventer at eget forbruk av fellesgoder blir redusert (gratispassasjervirkninga). Hvis alle unnlot å betale skatt, ville det imidlertid få konsekvenser for statens muligheter til å tilby fellesgoder. Ubehaget er knyttet til risikoen for å bli oppdaget og størrelsen på tilleggsskatten, andre straffereaksjoner og den sosiale fordømmelsen som er knyttet til skatteunndragelser. Hvor sterkt skattyteren opplever dette ubehaget, avhenger av de normene og idealene som utgjør hans eller hennes moral.[2]

Mange bedrifter er organisert som aksjeselskaper. Disse selskapene er egne juridiske personer. Det som kjennetegner dem, er at de har evne til å ha rettigheter og plikter på samme måte som fysiske personer. Kan selskaper opptre moralsk? De personene som tar beslutningene for selskapet, kan ikke løpe fra det etiske ansvaret sitt ved å vise til at det er selskapet som handler. Næringsdrivende har i likhet med lønnstakerne et etisk ansvar, som ofte bør gå lenger enn til å holde seg på rett side av loven.

Etisk ansvar

> Dette følger av at vi erkjenner at vi gjennom lovgivningen verken kan eller vil regulere alle forhold i samfunnet. Og på samme måte som enkeltmennesker, er bedrifter og organisasjoner en del av et sosialt fellesskap. Når derfor etiske krav stilles til enkeltmennesket, må vi også kunne gjøre dette overfor bedrifter. Det ville være meningsløst om mennesker skulle kunne legge fra seg ethvert moralsk ansvar fordi de handlet gjennom juridiske personer (Ravnaas 1986).

1.2 Noen forhold som påvirker skattemoralen i samfunnet

Fra et historisk perspektiv har *religion* vært en av normleverandørene. Religionen har brukt de tradisjonelle midlene belønning (himmelen) og straff (helvete) for å tvinge mennesker til å overholde normer. Blant annet har paven sagt at skatteunndragelser ikke er akseptabel atferd for en katolikk. Kirken har likevel gradvis fått svekket sin stilling som normleverandør og spiller ikke lenger den dominerende rollen i samfunnslivet.

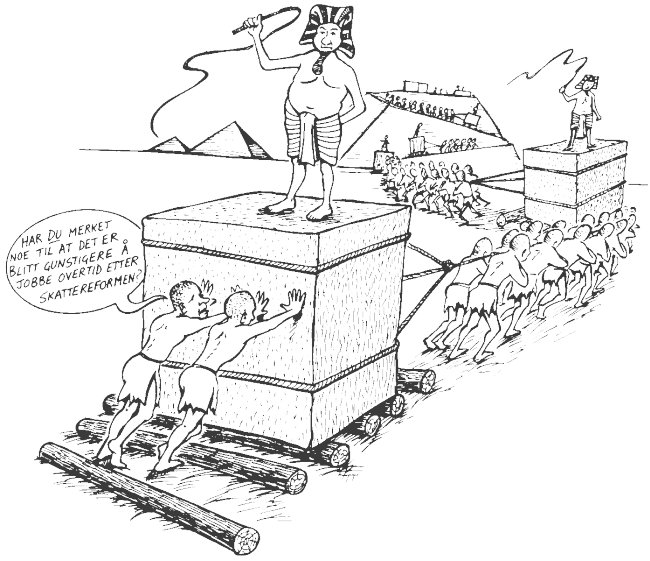
Religion

På noen områder kan også *biologiske og sosiale bånd* dempe umoralsk atferd. Det er rimelig å vente at menneskene vil legge større vekt på

Sosiale bånd

2 Forskning om tilbøyeligheten til å unndra skatt i Norge viser at skattyterens uttrykte skattemoral er blant de viktigste enkeltfaktorene som forutsier skatteunndragelser (Fallan, 2011).

konsekvensene av handlingene sine dersom de rammer sine nærmeste som barn, familie, kollegaer osv. Skatteunndragelser rammer imidlertid hele samfunnet og ikke nødvendigvis våre nærmeste, andre enkeltmennesker eller selskaper direkte. Vi kan derfor ikke stole på at biologiske eller sosiale bånd alene vil legge en demper på skattesnyteri, når vi ikke kan identifisere offeret eller ofrene for slike handlinger. Virkninga blir pulverisert på et stort antall samfunnsmedlemmer.

Bruker vi etisk nyttelære for å forstå atferd, kan vi si at vi kan redusere skatteunndragelsene i samfunnet ved å

- redusere de økonomiske fristelsene ved skatteunndragelser, eller
- øke sannsynligheten for å bli oppdaget, og å skjerpe straffene

Redusere de økonomiske fristelsene

Vi *reduserer de økonomiske fristelsene* ved å redusere skattene slik at det blir mindre å spare på å opptre umoralsk. Siden samfunnet trenger skatteinntektene, kan vi imidlertid aldri fjerne skattene helt. Skal vi *øke risikoen for å oppdage skatteunndragelser*, må vi få klarere og enklere skatteregler som er lette å kontrollere. I tillegg må kontrollinnsatsen øke slik at skattyterne opplever at risikoen for å bli oppdaget øker. Hvis den økonomiske straffen for skatteunndragelser og den sosiale fordømmelsen av skattesnyteri øker, vil flere oppleve at ubehaget ved å opptre umoralsk blir større. Det kan føre til at flere opptrer moralsk.

Øke risikoen for å oppdage skatteunndragelser

Vi forsøker ikke å unnskylde skatteunndragelser, men vi vet at slike unndragelser forekommer. Den etiske nyttelæren viser at det kan oppstå situasjoner som stiller skattyterne overfor fristelser til å foreta skatteunndragelser. Samfunnet kan svare på denne utfordringa ved å *utforme skattesystemet slik at fristelsene blir mindre og risikoen for å oppdage skatteunndragelser blir større*.

Individuelt ansvar

Imidlertid kan ingen skattyter løpe fra det *individuelle ansvaret* for handlingene sine. Skattyterens oppfatning av *rettferdigheten i skattesystemet* og det forhold at skattebyrdene er fordelt etter den enkeltes evne til å betale skatt, vil ha betydning for hvor lojalt en vil følge skattereglene. Videre er det viktig at vi kan være sikre på ensartet praksis for fastsetting av skattene, og at like saker behandles likt. I tillegg har lovgiverens holdning til skattesystemet stor betydning. Politikere som enten ikke følger skattereglene selv, eller gir uttrykk for en likegyldig holdning til skatteunndragelser, undergraver skattemoralen i samfunnet.

1.3 Hvorfor lære skatterett?

I delkapittel 1.1 viste vi statens budsjetterte utgifter i statsbudsjettet for 2025. Inntektssida til staten, illustrert i figur 1-2,[3] viser hvordan staten finansierer sine utgifter.

Skatt på inntekt og formue, og trygdeavgift og arbeidsgiveravgift, er svært viktige finansieringskilder for staten. Mange som tar kurs i

Figur 1-2 Inntektene på statsbudsjettet, utenom lånetransaksjoner. Kilde: Regjeringen.no

3 Figuren er hentet fra samme nettadresse som angitt i fotnote 1.

skatterett, skal også lære om merverdiavgift. Samlet utgjør disse skatter og avgifter den største delen av statens inntekter. Da er det også viktig å vite hvordan skattesystemet fungerer.

Det er viktig både for lønnstakere, pensjonister og bedrifter å ha kunnskap om skattereglene for å kunne bedømme de økonomiske konsekvensene av ulike handlinger. Studenter som tar kurs i skatterett, kommer i mange tilfeller senere til å arbeide med regnskap, revisjon, finans, juss, fast eiendom og lignende, enten i privat eller i offentlig sektor. Kunnskap om og evne til praktisk anvendelse av skattereglene, er svært relevant i slike stillinger.

Lovlige skatte-tilpasninger

Formålet med denne boka er nettopp å gi kunnskaper om skattereglene, og å vise hvordan de virker. Når vi kjenner skattereglene, kan vi også tilpasse oss dem på lovlig måte. Skattereglene inneholder nemlig mange valgmuligheter. Hvordan vi velger lovlige tilpasninger til reglene, er opp til oss selv. Selv om studier viser at vi mennesker ofte ikke opptrer rasjonelt når vi står overfor økonomiske valg (Fallan 2013), kan kunnskap bidra. Undersøkelser Lars Fallan har foretatt, viser at selv bedrifter har svært ulike evner til å ta i bruk lovlig skatteplanlegging.[4]

Et eksperiment blant to studentgrupper viser at økte skattekunnskaper også påvirker våre holdninger til skattesystemet (Eriksen og Fallan 1996b; Fallan 1996, 1999, 2011). Økte skattekunnskaper påvirker holdningene våre slik at vi stiller strengere krav til egen skatteatferd (skattemoral), at vi ser på skattesystemet som mer rettferdig, og at vi ser mer alvorlig på andres skatteunndragelser. Vi har allerede påvist at skattytere med høy skattemoral er mindre tilbøyelige til å unndra skatt. Du kan derfor lese videre i trygg overbevisning om at de skattekunnskapene du skaffer deg ved å lese denne boka, kan bidra til at du får høyere skattemoral, slik at du blir mindre tilbøyelig til å unndra skatt.

Ingen har moralsk plikt til å betale mer skatt enn loven krever. Skattesystemet er imidlertid komplisert, og på grunn av det vil det naturlig favorisere de som kjenner til de økonomiske virkningene av reglene (eller kan kjøpe skattemessige råd). Det er skattyternes rett at de fritt kan tilpasse seg innenfor rammene som lovgiveren faktisk har satt. Det krever at vi kjenner disse rammene. Tidligere statsråd Gudmund Hernes (1984) har hevdet at så lenge skatteordninger består, er det ikke umoralsk å benytte seg av dem. Hvis vi mener at reglene er urettferdige, må vi gå inn for å endre dem, slik at mulighetsområdet for skattetilpasninger også blir endret. Hernes legger til:

4 Se Fallan (1990; 2002; 2011). Slik fordypning er neppe pensum.

Å si at man ikke bør trekke fra de renter man har lov til, er moralisme. Å si at man bør endre fradragsreglene – også når det går mot private interesser – det er politikk.

1.4 Skattebegrepet

Til nå har vi behandlet skatter og avgifter helt generelt som en del av inntektssida i den offentlige økonomien. Vi skal nå se nærmere på skattebegrepet.

Skatt

Med skatt forstår vi vanligvis de pengeytelsene som enkeltpersoner og juridiske personer (for eksempel aksjeselskaper) er pålagt å innbetale til det offentlige uten å ha direkte krav på motytelser. I denne sammenhengen er det vanlig å skille mellom *direkte* og *indirekte* skatt.

Direkte skatt

Vi snakker om direkte skatt når skattene eller avgiftene skrives ut på bestemte enkeltpersoner eller juridiske personer. De vanligste direkte skattene er:

- inntektsskatt til staten, fylket og kommunen for personer
- formuesskatt til staten og kommunene for personer
- inntektsskatt til staten for selskaper
- trafikkforsikringsavgift på biler
- eiendomsskatt til kommunen for personer og selskaper
- arbeidsgiveravgift
- finansskatt

Inntektsskatten er den av de direkte skattene som har størst betydning for den offentlige økonomien. Den er spesielt viktig for kommunene og fylkeskommunene, som har direkte skatter som den største inntektskilden.

Når vi har betalt de direkte skattene, sitter vi igjen med den disponible inntekta som vi kan bruke til å kjøpe varer og tjenester med. De fleste varer og tjenester er i dag belagt med indirekte skatter, og noen har også særavgifter.

Indirekte skatt

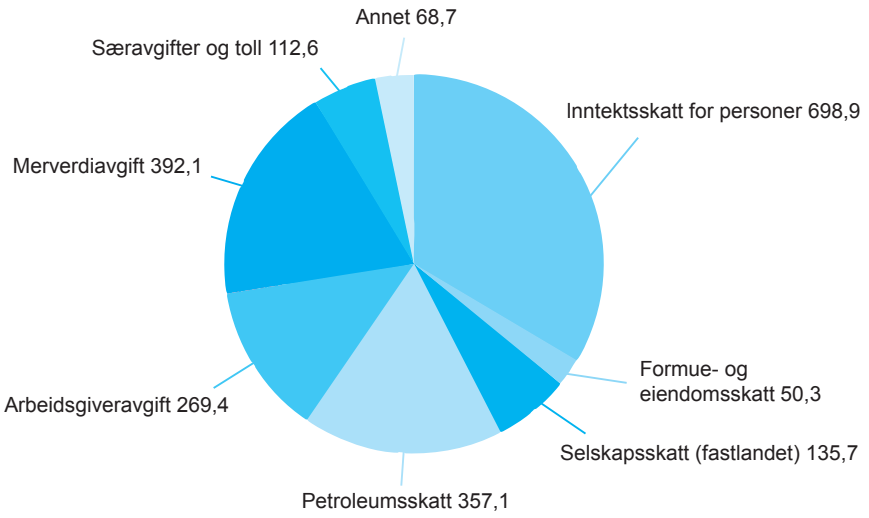
Indirekte skatt er en *forbruksskatt* som er innkalkulert i prisen når vi kjøper varer og tjenester. Noen av de mest vanlige skattene og avgiftene i denne gruppa er:

- merverdiavgift (moms)
- særavgift på utvinning av olje
- særavgiftene på alkohol og tobakk
- særavgift på biler
- toll

De indirekte skattene kreves inn praktisk talt bare av staten og er blant dens viktigste inntektskilder.

Ut fra anslag fra Finansdepartementet i statsbudsjettet kan vi si følgende om sammensetningen av skatter og avgifter til det offentlige (staten, fylkene og kommunene):[5]

- Direkte skatter utgjorde 71 % av samlede skatter og avgifter til offentlig sektor for 2024 når vi holder petroleumsskatt utenfor. Indirekte skatter utgjorde 29 %, hvorav merverdiavgift alene står for 23 % av samlede skatter og avgifter. Personer (forbrukere) betaler en stor del av merverdiavgifta.
- Når det gjelder skatt på inntekt og formue, eksklusiv petroleumsvirksomhet, betales 84 % av personer og 16 % av bedrifter. Om vi inkluderer petroleumsvirksomheten, utgjør personbeskatning 60 %, petroleumsskatt på inntekt 29 % og skatt fra andre bedrifter 11 % av totalen. I tillegg betaler bedrifter arbeidsgiveravgift i direkte skatt.
- Innenfor inntektsskatt for personer kommer 57 % fra skatt på alminnelig inntekt, 16 % fra trinnskatt og 27 % fra trygdeavgift.
- Av samlede direkte skatter betalt av personer utgjør formuesskatten 4 %. Hvis vi også inkluderer eiendomsskatt, utgjør formuesskatt og eiendomsskatt 6 % av direkte skatter betalt av personer.

Figur 1-3 Skatter og avgifter til stat, fylker og kommuner: Finansdepartementets anslag for 2024, i milliarder kroner. Kilde: Finansdepartementet

5 Informasjonen og figuren er hentet fra «Prop. 1 LS (2024–2025). For budsjettåret 2025 – Skatter og avgifter 2025», kapittel 1.6 og 2.1, inkludert tabell 1.11 og figur 2.1.

Det er en internasjonal trend at skattebyrden for personer øker over tid, mens selskaper relativt sett betaler en lavere og lavere andel av de samlede skattene.[6]

Denne boka omhandler direkte skatt, og i all hovedsak inntekts- og formuesskatt for personer og selskaper.[7] I tillegg blir arbeidsgiveravgift og finansskatt behandlet i delkapittel 7.3 og 7.8 og eiendomsskatt i delkapittel 11.5.

1.5 Hovedformålene med dagens skattesystem

Det er viktig å ha kunnskap om formål med skattesystemet og hovedprinsipper for utformingen av skattesystemet for å kunne forstå og vurdere skattereglenes hensiktsmessighet. Skatterett er regelbasert. Reglene er fastsatt av mennesker uten at det er en naturlov som sier at de nødvendigvis må være akkurat slik de er vedtatt. Enkeltregler kan til og med framstå tilfeldige, uten å være basert på (synlig) logikk eller utledet direkte av et overordnet system. Reglene kan og bør endres dersom de ikke er hensiktsmessige for å nå viktige mål. Dermed er det viktig at studenter i læringsprosessen er klar over hvilke mål enkeltregler og summen av reglene (skattesystemet) er ment å oppfylle, og hvilke avveininger som bør gjøres i beslutningsprosessen. Mens skattereglene enkeltvis er veldig konkrete/praktiske, er formålene med og grunnprinsippene i utformingen av skattesystemet mer konseptuelle. Vi vil gi en kort presentasjon av formål med skattesystemet og oversikt over hovedprinsipper i utformingen av skattereglene her, for så å gi temaene en bredere omtale, inkludert en rekke eksempler, i kapittel 16.[8]

1.5.1 Formål med skattesystemet

Til grunn for den direkte beskatninga ligger visse skattepolitiske formål knyttet til økonomiske, etiske og politiske utfordringer. Skattereglene er et viktig virkemiddel i den økonomiske politikken. Finanspolitikk kan bruke

6 Se for eksempel Christensen og Murphy (2004, s. 39).

7 I Norge er det særskilte skatteregler (helt eller delvis) for blant annet petroleumsvirksomhet, rederier/skipsaksjeselskaper, kraftselskaper og oppdrettsselskaper. Slike særregler skal vi ikke se på i denne innføringsboka, bortsett fra en kort behandling av regler for skipsaksjeselskaper (visse rederier) i delkapittel 8.9. Lov om suppleringsskatt, som er en del av (kommende) globale skatteregler for store, internasjonale konsern, ligger også utenfor rammene for denne boka. Det omtales kun kort i avsnitt 8.4.4 og kapittel 16.

8 Presentasjonen i delkapittel 1.5 og kapittel 16 er i stor grad basert på kapittel 2 i Fallan (2002, 2011).

skatt for å påvirke aktiviteten i økonomien, og skatteregler kan påvirke den økonomiske atferden til personer og selskaper på transaksjonsnivå og dermed påvirke verdiskapninga i samfunnet. Skattesystemet har også konsekvenser for og blir brukt til å fremme andre samfunnspolitiske mål. Slike etiske og politiske utfordringer er knyttet til hvordan skattebyrden skal fordeles, hvilke kollektive goder og velferdsgoder som skal tilbys, og til hvem. Skatter er dermed et politisk virkemiddel for å omfordele inntekt og formue, for slik å påvirke sosiale forhold i samfunnet. Videre kan skatter innebære incentiver for å påvirke personers og selskapers atferd i ønsket retning, for eksempel ved å stimulere til grønn omstilling.[9] Samtidig er det et mål at skattesystemet ikke skal skape utilsiktede vridninger i samfunnets ressursbruk. Skattereformer tar derfor gjerne sikte på å skape et skattesystem som tar hensyn til økonomiske virkninger, samtidig som det blir oppfattet som rettferdig og er enkelt å forstå og innrette seg etter.

Friis Fæhn (bok under utarbeidelse, s. 3) oppsummerer formålene slik: «Skatteretten er … et redskap for politiske og samfunnsøkonomiske tiltak for fordelingspolitikk, finansiering av offentlig virksomhet og styring av den økonomiske aktiviteten i landet, både på et makroøkonomisk og et mikroøkonomisk nivå».

1.5.2 Hovedprinsipper i utformingen av skattesystemet

Skattesystemet skal ta hensyn til mange ulike utfordringer på samme tid. Da blir utformingen nødvendigvis et kompromiss mellom delvis kryssende eller motstridende formål. Det er vanlig å illustrere viktige hensyn som må avveies i utformingen av skattesystemet gjennom noen hovedprinsipper:[10]

(1) Enkelhet
Et skattesystem som er lett å forstå for skattyterne og som er enkelt å praktisere slik at administrative kostnader for skattemyndigheter og skattytere ikke blir for høye.

(2) Rettferdighet
Skattytere med samme økonomiske bæreevne bør bli skattlagt likt (horisontal rettferdighet), og skattytere med ulik økonomisk bæreevne bør bli skattlagt ulikt (vertikal rettferdighet).

9 Innføring av skattemessige, økonomiske elbilfordeler har vært basert på slik argumentasjon.

10 Disse prinsippene blir presentert mer grundig i kapittel 16, sammen med ytterligere relevante prinsipper.

(3) Skatteevne
Dette prinsippet innebærer en type (vertikal) rettferdighet. Ulike skattytere bør gi det samme offeret gjennom skatter. Altså må skattene være høyere for rike enn fattige. Prinsippet spesifiserer dermed hvem som skal betale mer og mindre skatt, men ikke hvor mye mer/mindre (jf. degressiv, proporsjonal og progressiv skatt[11]).

(4) Effektivitet
Skatter bør bli utformet slik at de ikke medfører utilsiktede vridninger i ressursbruken i samfunnet, altså påvirker produksjon, arbeidstilbud, forbruk, sparing og investeringer i minst mulig grad. Dette kan bli oppnådd gjennom å oppfylle flere delprinsipper:[12]
- Nøytralitet
  Innebærer at effektiv skattesats er lik for ulike skattesubjekter (skattytere) og skatteobjekter (inntekts- og formuesarter). Effektiv skattesats blir påvirket av skattegrunnlag, nominelle skattesatser og tidfesting.
- Symmetri
  Innebærer at inntekter vs. inntektsfradrag[13] blir behandlet på samme måte med hensyn til skattegrunnlag, nominell skattesats og tidfesting. Dette er aktuelt både for en skattyter isolert sett og mellom partene i transaksjoner.
- Kontinuitet
  Skattemessige posisjoner blir ikke påvirket av arvefall, gaveoverføring, fusjon, fisjon eller andre omdannelser.

(5) Samsvar
Skatteregler bør være harmonisert mellom jurisdiksjoner (land og kommuner i land) for å forenkle handel, investeringer, reisevirksomhet mv. gjennom å redusere incentiver for strategisk skatteplanlegging. Samsvarsprinsippet kan sies å være en forlengelse av effektivitetsprinsippet (nøytralitet og symmetri i skatteregler mellom jurisdiksjoner).

I forbindelse med skattereformer (større endringer i skattesystemet) er det særlig prinsippene om skatteevne (en type rettferdighet) og effektivitet i skattesystemet (nøytralitet, symmetri osv.) som veies opp mot hverandre. Prinsippet om enkelhet har også blitt vektlagt i skattereformer. Disse

11 Hvorvidt skattesatsen henholdsvis reduseres, er lik eller øker med økende inntekt/formue.
12 I kapittel 16 vil vi også presentere ytterligere et delprinsipp for effektivitet: samordning.
13 Og tilsvarende for eiendeler vs. gjeld på formuessida.

hovedhensynene er ofte motstridende. Avveiningene kan bli enda mer komplekse når tradisjonell markedstankegang om effektiv ressursbruk må tilpasses møtet med miljømessige og sosiale utfordringer (samfunnsansvar og bærekraft). Skattesystemet, altså bruk av skatter og negative skatter (incentiver), kan påvirke personer og selskapers atferd og bidra til å redusere markedssvikt på grunn av slike eksterne effekter.

Selv om dagens skattesystem i noen grad bygger på prinsippene om skatteevne, effektivitet og enkelhet er ingen av dem i nærheten av å bli gjennomført fullt ut. Det finnes mange eksempler på dette, noe boka vil illustrere.[14]

Internasjonal skattekonkurranse (gunstige skatteregler for å tiltrekke seg skattesubjekter og skatteobjekter i konkurranse med andre land) er et annet relevant tema, knyttet til blant annet samsvarsprinsippet. Rike skatteflyktninger i skatteparadiser som Sveits illustrerer dette.

Vi vil forklare disse prinsippene (samt ytterligere relevante prinsipper) nærmere i kapittel 16. Der vil redegjørelsen også illustrere hvordan konkrete skatteregler oppfyller eller bryter med disse teoretiske hensynene. Også tidligere i boka vil oppgaver og tekst inneholde eksempler på slike direkte koblinger mellom prinsipper og skatteregler.

1.6 Formelle grunnprinsipper i den direkte beskatninga

For å oppnå målene med skattesystemet, ligger det en del overordnede, formelle prinsipper til grunn for reglene om fastsetting av formuesskatt og inntektsskatt. I skatteretten har vi disse grunnprinsippene:

- alminnelig skatteplikt
- demokratisk skattesystem
- kommunal selvbeskatningsrett
- plikt til å levere skattemelding
- legalitetsprinsippet

Alminnelig skatteplikt

Alminnelig skatteplikt vil si at alle samfunnsmedlemmer skal betale skatt. Regelen er imidlertid ikke uten unntak, jf. sktl. § 2-30 og § 2-31.

14 Kontinuitetsprinsippet er i stor grad gjennomført. Selv om symmetri ikke er gjennomført fullt ut, kan skattereglene iallfall sies å være noe mer symmetriske enn for eksempel nøytrale.

Videre er det ei forutsetning at formue og inntekt overstiger visse minstebeløp før det foreligger skatteplikt etter dette prinsippet.

Demokratisk skattesystem

Skattelovgivninga vår bygger på et *demokratisk skattesystem*. Skattesatsene blir bestemt av folkevalgte stortingsrepresentanter og kommunestyrerepresentanter for ett år om gangen, jf. Grunnloven § 75 bokstav a og sktl. §§ 1-2 og 15-1.

Kommunal selvbeskatningsrett

Kommunal selvbeskatningsrett vil si at hvert enkelt kommunestyre har rett til å bestemme den kommunale skatteprosenten innenfor bestemte maksimumsgrenser, jf. sktl. § 15-2 og § 15-3.

Plikt til å levere skattemelding

Når skattyteren har mottatt *skattemelding* fra skattemyndighetene, skal vedkommende kontrollere om meldinga er riktig og fullstendig utfylt, jf. sktfvl. §§ 8-1 og 8-2.

Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet vil si at ingen kan pålegges byrder uten at det finnes dekning for det i loven.

1.7 Oversikt over den direkte skattlegginga

Selv om skattesystemet består av både indirekte og direkte skatter, skal vi i denne boka bare behandle den direkte skattlegginga. Vårt fokus er på skattlegging av inntekt og formue. I den forbindelse er det nødvendig å kjenne til sentrale lover, hvem som skal betale skatt (skattesubjekter) og hva det kan skrives ut skatt på (skatteobjekter).

1.7.1 Sentrale lover og vedtak

Ifølge Grunnloven § 75 bokstav a er det Stortinget som har rett til å pålegge skatter. Stortinget har regulert den direkte beskatninga gjennom tre hovedlover:

- skatteloven
- skatteforvaltningsloven
- skattebetalingsloven

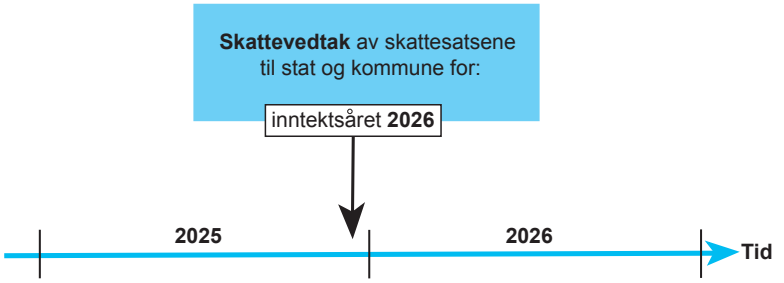
Skatteloven

Lov om skatt av formue og inntekt av 26. mars 1999 (*skatteloven*, sktl.) inneholder hovedreglene i den materielle skatteretten. Det er denne delen av skatteretten som bestemmer hvor store skattene våre blir. Her finner vi reglene om blant annet skatteplikt, formue, inntekt og fradragsposter. Skatteloven gjelder for fastsetting av skatt til staten, fylkeskommunene og kommunene, jf. sktl. § 1-1.

Når det gjelder fastsetting av skatt på formue og inntekt til staten,

Stortingets skattevedtak

må Stortinget gjøre vedtak om det hvert år, jf. sktl. § 15-1. Dette vedtaket blir kalt *Stortingets skattevedtak for inntektsåret*. Stortinget fastsetter også hvert år maksimale satser for skatt til kommuner og fylkeskommuner, jf. sktl. § 15-2, og kommuner og fylkeskommuner må hvert år foreta egne skattevedtak hvor slik skatt fastsettes, jf. sktl. § 15-3. Tidspunktet for Stortingets skattevedtak er illustrert i figur 1-4.

Figur 1-4 Tidspunktet for skattevedtaket

Skatteloven med forskrifter og skattevedtaket inneholder dermed de materielle reglene for fastsetting av skatt for lønnstakere, pensjonister, personlig næringsdrivende og selskaper. Det meste av denne boka omhandler dette (kapittel 1–13 og 16).

Skatteforvaltningsloven

Lov om skatteforvaltning av 27. mai 2016 (*skatteforvaltningsloven*, sktfvl.) inneholder hovedreglene i den formelle skatteretten. Gjennom denne loven har lovgiveren oppnevnt skatteforvaltninga og regulert de forvaltningsmessige spørsmålene om fastsetting av direkte skatt på formue og inntekt etter skatteloven, og fastsetting av blant annet trygdeavgift etter *folketrygdloven* (ftrl.). Det betyr at vi for eksempel finner reglene for saksbehandling, opplysningsplikt, klage på skatten og klagebehandling. Temaet omtales nærmere i kapittel 15. I delkapittel 15.8 gjennomgår vi i tillegg rettskilder i skatteretten og tolkning av skattelovgivninga.

Skattebetalingsloven

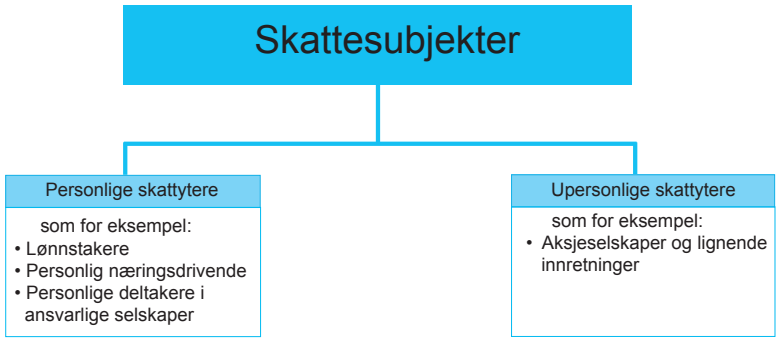
Lov om betaling og innkreving av skatt av 17. juni 2005 (*skattebetalingsloven*, sktbl.) gjelder for skattekontorene. Loven inneholder reglene om betaling og innkreving av skatt. Skattebetalingsloven bygger på prinsippet om at skatten skal betales inn etter hvert som inntekta kommer den skattepliktige til gode. Det samme prinsippet gjelder for skatt på formue. Se nærmere om dette i kapittel 14.

1.7.2 Skattesubjekt

Skattesubjekt

Et *skattesubjekt* er *en fysisk eller juridisk person som er pliktig å betale skatt til det offentlige*. I dagligtalen er det mer vanlig å benytte begrepene *skattepliktig* eller *skattyter*. Figur 1-5 viser eksempler på personlige og upersonlige skattesubjekter.

Skillet mellom fysiske personer (personlige skattytere) og juridiske personer (upersonlige skattytere) er svært viktig for den praktiske gjennomføringa av beskatninga. Dette blir tydelig når vi presenterer skatteobjektene i avsnitt 1.7.3.

Figur 1-5 Skattesubjekter

I denne boka blir beskatning av lønnstakere og pensjonister behandlet i del I (kapittel 2 til 5), mens aksjeselskaper mv. (kapittel 7 og 8), personlige næringsdrivende (kapittel 9) og personlige deltakere i ansvarlige selskaper (kapittel 10) blir behandlet i del II. Mange regler er felles for del I og II. I tillegg er mange regler felles for alle næringsdrivende, men blir kun presentert en gang i kapittel 6 til 8.

1.7.2.1 SKATTESUBJEKTERS SKATTEPLIKT TIL NORGE

Skattesubjekter kan ha full skatteplikt, begrenset skatteplikt eller full eller delvis skattefrihet til Norge. Vi vil her gi ei kort innføring i hovedreglene knyttet til skatteplikten til Norge, og begrensninger i denne. Ei mer omfattende framstilling av skatteplikten til Norge, og begrensninger i denne, blir gitt i bokas kapittel 12. Eksempler i bokas øvrige kapitler legger til grunn at skattesubjektene har full skatteplikt til Norge.

Skatteplikten til Norge er knyttet til den aktiviteten som foregår her i landet. For å være norsk skattesubjekt, må en skattyter derfor ha tilknytning til den norske stat gjennom bosted, eiendom eller forretningsvirksomhet for at det skal oppstå skatteplikt til Norge.

Hovedregel: full skatteplikt

Hovedregelen for skatteplikt er at alle innlendinger, det vil si personer og selskaper som bor og/eller driver virksomhet her i landet, har full skatteplikt til Norge.

Full skatteplikt innebærer at skattyterne, både personlige og upersonlige, må betale skatt både av inntekt og formue som de har her i landet og i utlandet, jf. sktl. § 2-1 niende ledd og § 2-2 sjette ledd. Dette kaller vi globalprinsippet. Globalprinsippets virkningsområde er imidlertid innskrenket noe gjennom spesialbestemmelser i skatteloven og gjennom skatteavtaler med andre land for å unngå dobbeltbeskatning; altså unngå at samme inntekt og/eller formue kommer til beskatning i flere land.

Globalprinsippet

Dobbeltbeskatning

Personlig skattyter

Personlige skattytere bosatt i Norge har full skatteplikt til Norge, jf. sktl. § 2-1 første ledd. Vurderinga om en person er skattemessig bosatt i Norge eller ikke fastsettes basert på antall dager personen oppholder seg i Norge i en ett / tre års periode, jf. sktl. § 2-1 andre ledd. Vi kommer nærmere inn på regler om utflytting (inkludert «exit»-skatt) i kapittel 12.

Upersonlig skattyter

Upersonlige skattytere, altså selskaper (og andre innretninger) med begrenset ansvar som er *hjemmehørende i riket* og har selvstendig styre, har full skatteplikt til Norge, jf. sktl. § 2-2 første ledd. Et selskap vil normalt være hjemmehørende i Norge dersom selskapet må anses å være ledet fra Norge på styrenivå. Det er ikke tilstrekkelig å vurdere hvor selskapet er *registrert* for å avgjøre hvilket land selskapet er hjemmehørende i.

Selskap med deltakerfastsetting

Selskap med deltakerfastsetting er ikke egne skattesubjekter, jf. sktl. § 2-2 andre ledd. I slike selskap er det *deltakernes* tilknytning til Norge som avgjør om inntekt og formue fra selskap med deltakerfastsetting skal skattlegges i Norge eller ikke.

Unntaksregel: begrenset skatteplikt

Personer som er bosatt i utlandet, og som har inntekt eller formue her i landet, har ikke full skatteplikt til Norge. Det samme gjelder aksjeselskaper som er hjemmehørende i utlandet. Likevel kan utlendinger og utenlandske selskaper bli skattepliktige til Norge. Denne skatteplikten kaller vi *begrenset skatteplikt*, og den er omtalt i sktl. § 3-4 første ledd, jf. § 2-3 første ledd. Begrenset skatteplikt innebærer skattlegging til Norge av utlendingers eller utenlandske selskapers formue i Norge og av inntekt de har opptjent her i landet.

Unntaksregel full eller delvis skattefrihet

En del personer, selskaper og institusjoner er enten helt eller delvis fritatt for å betale skatt, jf. bestemmelser i sktl. § 2-30 til § 2-39 og § 10-50 første ledd. Staten, kommunene og kongefamilien er eksempler på dette. Vi vil komme inn på en del sentrale bestemmelser knyttet til slike skattesubjekter i kapittel 12.